

HARSÁNYI IVÁN – SÁRINGER JÁNOS

A spanyol kormány 1943-as békeközvetítése magyar diplomáciai iratokban

(Madrid–Budapest–Lisszabon)

A második világháború alatti Magyarország és az Ibér-félsziget országainak kapcsolatai mindmáig rejtenek olyan homályos pontokat, amelyekre csak hosszas vizsgálódás után lehet fényt deríteni. Az egyik ilyen az a javaslat, amelyet Francisco Gómez Jordana gróf, spanyol külügyminiszter 1943. február elején küldött Kállay Miklós magyar miniszterelnöknek. A javaslat arra irányult, hogy a két kormány folytasson eszmecsere-t az eljövendő békekötés előkészítése végett. A háború utáni nemzetközi rendezést Jordana XII. Pius pápa 1939-es karácsonyi szózatának öt pontban összefoglalt békeelveire kívánta alapozni. Az 1., 2., 3., 5. pontok lényege „az igazságos és tisztességes béke,” amely „nyugalmas és tartós legyen”. „Levonnék a következtetéseket a múlt hiányai vagy szükségletei tekintetében”, és mindezek alapja „a mély és erős felelősségérzet”. A 4. pont a kisebbségi jogokkal foglalkozott, ami a magyar politika irányítóinak érdeklődését is felkeltette: „4., Különösen egy pontnak kellene magára vonnia figyelmet, ha Európa jobb átrendezése a cél, s ez: nemzetek, népek, valamint a faji kisebbségek igazi szükségleteinek és igazságos követeléseinek figyelembevétele; ama követeléseké, melyek, ha nem is elégségesek mindig egy határozott jog megállapítására – amikor elismert és szentesített egyezmények vagy más jogcímek vannak érvényben, melyek ezekkel szembehelyezkednek –, mégis érdemesek a jóakarátú kivizsgálásra, hogy békés úton tárgyalják azokat, és ahol szükségesnek látszik, ott az egyezményeket méltányosan, bölcsen és megértően revideálják. Ha ily módon helyreállt az igazi egyensúly a nemzetek között, és megújultak a kölcsönös bizalom alapjai, sokkal kevesebb ok lesz az erőszakhoz való folyamodásra.”¹

Kállay Miklóst aligha kell bemutatni a magyar olvasónak. Gömbös Gyula kormányában vállalt először politikai szerepet. 1932 és 1935 között a földművelésügyi tárca élén állt. 1942. március 7-től vállalt ismét politikai funkciót, amikor Bárdossy László elmozdítása után Horthy Miklós felkérte kormányalakításra. Miniszterelnök volt 1944 márciusáig, Magyarország német megszállásáig, közben 1942 márciusától 1943 júliusáig a külügyminiszeri teendőket is ellátta. A jelzett levélváltás azonban addigra már lezajlott, az általa keltett diplomáciai sürgés-forgás is elült.

Jordana gróf bemutatását itthon annál kevésbé mellőzhetjük. Régi katonacsaládból származott. Apja valaha tábornok volt; az első világháború idején Spanyolország marokkói főmegbízottjának mindig fontos és időnként kényes tisztségét is betöltötte (ő terjesztette elő Franco egyik marokkói előléptetését is). Fia, a külügyminiszter iskoláit a bolognai spanyol kollégiumban végezte. Mint katolikus szemléletű monarchista, jóval közelebb állt Mussolinihez, mint Hitlerhez, különösen az egyházpolitika terén. Kezdetől bekapcsolódott a tábornokok felkelésébe. 1937 júniusától Franco burgoszi Államigazgatási Juntájának (Junta Técnica de Estado) lett az elnöke. Első ízben 1938. február 1-jén kapott külügyminiszeri és elnökhelyettesi kinevezést Franco tábornok első szabályos kormányában.

¹ XII. Pius élete és válogatott beszédei. Írta és a beszédek fordította: Zigány Miklós – Fényi András. Bp., é. n. 262–264.

1939. augusztus 9-én azonban leváltották, hogy a külügyek élén előbb az arctalan Juan Beigbeder Atienza ezredessel, majd a rendszer nácibarát szárnyának fő alakjával, Franco vejével, Ramón Serrano Suñerrel cseréljék föl. Másodszor Suñer nagy visszhangot keltett leváltása után, 1942. szeptember 3-án helyezte vissza régi tisztségébe Franco államfő. Néhány hónapon belül, átlátva a háborús esélyeket, a kezdődő spanyol hintapolitika fő letétmenyesévé lett.

Az 1942 végén, 1943 elején bekövetkezett katonai változások, a német hadsereg Sztálingrádnál elszenvedett veresége, valamint a 2. magyar hadsereg ezzel összefüggő pusztulása a Don-folyónál arra készítette a magyar politika irányítóit, hogy kapcsolatot keressenek a szövetséges hatalmakkal. A háborúban semleges országokban akkreditált magyar diplomatákon keresztül megkezdődtek a béketapogatózások az angolszász hatalmak felé. Ezzel párhuzamosan (de nem összefüggésben) a spanyol külügyminiszter, Jordana gróf XII. Pius pápa öt pontjára alapuló békejavaslatát juttatta el a magyar kormány részére. A katonai helyzet fordulata miatt Magyarországon a közvetítési javaslat kedvező fogadtatásra talált.

Kállay Miklós Jordana grófnak adott hivatalos válaszában több olyan gondolat köszön vissza, amely nem ismeretlen a magyar külpolitikai szakirodalom korabeli szótárában. Olyan állásfoglalások ezek, amelyek megtalálhatók például a Magyar Külügyi Társaság tekintélyes tagjának, Móricz Kálmánnak az írásaiban is. Az 1920-ban létrejött Magyar Külügyi Társaság társelnökei sorában találjuk az 1930-as évek végén Imrédy Bélát, Kállay Miklóst, Kozma Miklóst, Lukács Györgyöt, Teleki Pált is. A Külügyi Társaság lapja volt a Külügyi Szemle, amely a hivatalos magyar külpolitikai álláspontot tükrözte. Móricz Kálmán 1937-ben „Évszázados külpolitika” című munkájában² foglalta össze a Magyar Külügyi Társaság hosszú távú külpolitikai koncepcióját: „A külpolitikai erővonalak” című fejezetben részletesen kifejti, hogy Magyarország területén világpolitikai erővonalak futnak keresztül és a Kárpát-medence az erővonalak kereszteződésében van. Itt keresztezik egymást az angol, orosz, német, olasz, francia „érdekszférák”. Később így folytatja, „Hazánk földje ethnográfiai választóvonal, átmeneti terület, mely Európa keleti és nyugati felét egyrészt elválasztja, másrészt pedig összeköti egymással.”³ Magyarország külpolitikai módszeréről „azt tartottuk legjobban megfelelőnek, amely a magyar nemzetnek mint az ethnográfiai választóvonalon egy évezred óta lakó, átmeneti területet bíró népnek, az egyensúlyozó tényező szerepét írja elő olyaténképpen, hogy saját fennmaradása és az úgy erkölcsi, mint anyagi vonatkozásokban legcélszerűbbnek tartott, nagy eszmének mentül teljesebb megvalósítása érdekében az ellentétes erővonalakat egymás ellen kijátszva, azokat lehetőség szerint párhuzamos fejlődésbe terelje. Egyben pedig a Kárpátok medencéjében saját történelmi vezetőszerpét biztosíthassa!”⁴

Lényegében ezek az eszmék köszönnek vissza a Jordana grófnak küldött válaszból.

Mire adnak választ a Jordana kezdeményezéséhez kapcsolódó iratok, és milyen új kérdéseket vetnek föl?

Először is egyértelműen cáfolják azt a szakirodalomban elterjedt véleményt, hogy a spanyol kormányzat 1942 őszén már világos képet alkotott volna magának a háború várható kimeneteléről, és ennek alapján határozott fordulatot tett volna a szövetségesek irányában. Magyarországhoz képest előnyös helyzete dacára (formálisan nem volt közvetlen hadviselő, területén nem tartózkodtak vagy mozogtak tengelycsapatok) hintapolitikája lassan indult. Jordana azonban rövidesen megértette, hogy bármilyen legyen a spanyol politika (és személyesen Franco) háborús víziója, a rendszer fennmaradása a vizionálás helyett

² Móricz Kálmán: *Évszázados külpolitika*. Budapest, 1937.

³ Móricz: *Évszázados külpolitika*, 116–117.

⁴ Móricz: *Évszázados külpolitika*, 171.

a potenciális győztesekhez, pontosabban ezek Madrid számára elfogadható angolszász csoportjához való alkalmazkodást kívánja. Ezt a diplomáciai kapcsolatok síkján olyan kényes gyakorlati ügyekben kellett megtanulnia, mint például a kormányok megkettőződése nyomán megduplázódó madridi olasz és francia képviselőkkel tartott kapcsolatok alakításának kényes pantomim-játéka. 1943 utolsó negyedében a madridi „hinta” már teljes erővel lengett, fő spanyol mozgatója pedig kétségkívül az angolszász diplomácia által erősen és közvetlenül presszionált, egyben más politikusokhoz képest preferált Jordana volt.

Kiderül az okmányokból az is, hogy mindkét ország erősen eltúlozta azt a szerepet, amelyet a háború lezárásában, illetve befejezése után játszhat a világban; nemkülönben várható háború végi érdekérvényesítési lehetőségeit. A magyar kormányzat ezt a szerepet szerényebben, a maga térségében képzelte el; míg a spanyolok a birodalmi múlt bűvöletében kozmikus méretekben ambicionálták azt. Spanyolország 1942 őszén egy pillanatra úgy érezhette, hogy a háborúnak a Földközi-tenger nyugati medencéjébe való áttévedése révén állásfoglalása kulcsfontosságú tényező. Ám ha nem is azonnal, hamarosan meg kellett éreznie, hogy a szicíliai, majd a calabriai partraszállás után a félsziget geostratégiai jelentősége számottevően csökkent. Franco viszont csak Churchill e tekintetben brutális nyíltsággal fogalmazó, 1944 késő őszén született levele nyomán vette többé-kevésbé tudomásul: lehetetlen, hogy Spanyolország bármilyen szerepet játsszon a háború utáni rendezésben. A magyar kormány és a diplomáciai kar Kállay köré csoportosuló tagjai – minden illúziójuk dacára – világosabban látták, hogy a tengely elveszti a háborút. Arra nézve azonban, hogy milyen módon juthatnának ki a helyzetből, amelybe a kormányzat részben saját lépései nyomán került, ekkor még csak sejtéseik voltak. Ezért is hajlottak arra, hogy gondjaikat megosszák egy olyan kormányzattal, amely iránt eszmei affinitást éreztek, de nem tartozott sem hadi szövetségeseik, sem háborús ellenfeleik közé. Nem valószínű, hogy a spanyol kormánytól reális segítséget vártak volna dilemmáik gyakorlati megoldásában. A spanyol próbálkozás negatív kimenetele ráébreszthette a magyar kormányfőt, milyen reménytelen helyzetbe kerülhet az ország a háború végén, ha kormánya valamilyen lépést nem kezdeményez. A magyar kormány részéről megmutatkozó válaszáadási készség azzal is magyarázható még, hogy Madridon keresztül esetleg egy újabb csatornát nyithat meg az angolszászok felé, hiszen akkor már sor került a bizalmas kapcsolatfelvételre Stockholmon, Isztambulon és Lisszabonon keresztül.

A levélváltás nyomán támadt diplomáciai vihar mindkét kormány számára föltárta a realitások olyan mezőit, amelyek addig nagyrészt rejtve maradtak előttük. A spanyol fél megmérhette, mennyit ér kényes helyzetben az Ibériai Blokk szolidaritása, s hogy milyen törekény összekötő kapocs a semlegesség, ha csak az állapot és nem az attitűd azonosságát tükrözi. Jordana azt is fölfogta, hogy olyan, a Franco-rendszer iránt egyébként lojális személyek és döntési központok, mint Spellmann bíboros vagy a vatikáni államtitkárság, sem teszik kockára az általuk képviselt speciális érdekeket a spanyol különérdekek nyílt támogatásával, kivált, ha valamely kezdeményezést elmulasztottak előre egyeztetni velük. Ugyanezt vonhatta le az esetből a magyar kormány és diplomáciája is, amelynek nem keveset kellett munkálkodnia, hogy német szövetségesei és egyéb partnerei előtt tisztázza magát. Annál inkább, mert 1943 nyár végén már előrehaladott titkos tárgyalások folytak a magyar kormány ezzel megbízott diplomatái, illetve angol megbízottak között.

A rendelkezésünkre álló iratokból nem derül ki egyértelműen, vajon a spanyol külügyminiszter és munkatársai egyszerűen füllentettek a magyar diplomatáknak, amikor azt hangoztatták, hogy a portugálokkal, az argentinokkal és az írekkel (stb.) karöltve lépnek föl, sőt, hogy a svájci és a svéd diplomácia is támogatja őket, vagy pedig amazok (különösen a portugálok) kezdetben valóban rokonszenveztek a kezdeményezéssel, csak a pápai roszszállítás, és az akció ország-világ előtti meggondolatlan spanyol szétkürtölése nyomán hát-

ráltak ki sietve belőle – ugyancsak vaskos füllentések árán. A legvalószínűbb, hogy a spanyol diplomácia (kormányra érdekeinek megfelelően) a semleges kormányoknak a Jordana-üzenet kézhezvételét nyugtázó, több-kevesebb udvariassági fordulatot tartalmazó válaszigjegyzékeit „lényegítette át” a semleges országok nagyobb csoportjának a kezdeményezéshez kilátásba helyezett támogatásává. Erre csak egy svájci–svéd–portugál–ír levéltári „mélyfúrás” deríthetne fényt.

Kállay Miklósnak és körének béketapogatózásai tehát 1943 februárjában Madridban is elkezdődnek. Lisszabonban a magyar kormány képviselői az angolszász hatalmak megbízottaival vették fel a kapcsolatot, Madridban pedig a spanyol kormányzattal, melynek tagjai XII. Pius békejavaslatára alapozva kívántak a hadviselő felek között közvetíteni. Az előzetes fegyverszüneti tárgyalások megkezdése mellett Kállay Miklós esetleges második lépésként megtette az óvatos előkészületeket egy magyar emigráns kormány megalakítására is, de ez már egy másik történet.

DOKUMENTUMOK⁵

Jordana spanyol külügyminiszter üzenete Kállay Miklós miniszterelnöknek

1943. 12. 10.

Titkos!

Tárgy: Gróf Jordana spanyol külügyminiszter szuggesztíója a magyar kormányhoz eszmecsere megindítása tárgyában az eljövendő béke előkészítése céljából, a Pápanak 1939. december 24-i beszédében lefektetett elvek alapján.

Doussinague követ⁶, a külügyminisztérium politikai vezérigazgatója⁷ Jordana gróf nevében magához kéretett. Tekintettel a közlendők fontosságára, a külügyminiszter, ki alig bírja a francia nyelvet, őt bízta meg, hogy nekem az alábbiakat tudomásomra hozza, kérve, hogy Nagyméltóságodnak ezeket jelentsem.

Doussinague követ azzal kezdte, hogy ha a háború az oroszok győzelmével végződik, Európa bolsevizálódása elkerülhetetlen és Német-, valamint Franciaország után Spanyolország is a bolsevizmus prédájává válna. Ez esetben a béke elérését célzó minden további egyezkedése és az Európa újjászervezését illető tervek természetesen hiábavalók volnának.

A spanyol politika vezetői azonban nem hisznek sem egyik, sem másik hadakozó fél száz százalékos győzelmében, vagy vereségében. A spanyol álláspont szerint nem fog megvalósulni sem az, amit a Führer január 31-i beszédében kijelentett, miszerint a háború után csak az azt túlélő fél marad meg, míg a másik megsemmisül. Sem az, amit Roosevelt és Churchill Casablancában hangoztattak⁸, hogy a háborúnak csak az ellenfél feltétel nélküli megadása vethet véget.

Ugyancsak kételkednek egy kompromisszumos béke lehetőségében is, de valószínűnek tartanak egy olyan békét, amely a legyőzött félnek életlehetőségeket hagyna. Eme utóbbi megoldás esetén szerinte az ibériai blokk a béketárgyalásokon fontos szerepet fog játszani.

⁵ A dokumentumokat betűhíven, az eredeti helyesírásnak megfelelően közöljük.

⁶ José Maria Doussinague y Teixidor (1894–1967): diplomata, történész, aki több országban képviselte Spanyolországot, majd helyettes államtitkár, 1942–1946-ban a külügyminisztérium politikai osztályának a vezetője.

⁷ Director general político, szó szerinti fordításban politikai főtitkár, aminek a megfelelője a magyar hivatali rangsorban a külügyminisztérium politikai osztályának a vezetője.

⁸ Churchill és Roosevelt casablancái találkozójára 1943. január 14. és 24. között került sor.

Amikor Doussinague követ előtt kételkedésemnek adtam kifejezést afölött, hogy az angolok és az amerikaiak Spanyolországot és Portugáliát, eme két semleges államot, melyeknek politikai rezsimje és elvei nincsenek teljesen összhangban a demokrata doktrínákkal, a zöld asztalhoz fogják eresztetni, a követ azt felelte, jogosan hiszik, miszerint részvételük a békétárgyalásokon biztosítva lesz. „Egy igazságos békét kell a világnak adni, ahol olyanoknak is szóhoz kell jutniuk, akik nincsenek a szenvedélyek által elvakítva, különben újból egy versailles-i béke fog megszületni, amely három embernek, Wilson, Clemenceau és Loyd George gyűlöletének volt a magzatja” mondta Doussinague követ.

A külügyminisztérium politikai vezérigazgatója a továbbiakban hivatkozott az ibériai blokk megalakulása alkalmából kiadott vörös könyvre, mely a blokk kátéját, tartalmazza, és amelyet magyar fordításával együtt f. évi január hó 25-i 6/pol – 1943. sz. jelentésem kapcsán volt szerencsém nagyméltóságnak felterjesztetni.

Doussinague követ, hogy az ibériai blokk fontosságát dokumentálja, a spanyol és portugál államférfiak Portugáliában való találkozása alkalmából elhangzott pohárköszöntő egyes passzusait citálta...

A spanyol külügyminiszternek Salazar kormányelnökhöz intézett pohárköszöntőjéből Doussinague követ a következő passzust emelte ki: „Az ibériai blokk megalapozásával a világ számára egy olyan alakulat teremtetődött meg, amely képes a leghathatósabb és jótékonyabb befolyást gyakorolni a nemzetek közötti politikára, mint a béke eszköze, és a legmagasabb erkölcsi értékek letéteményese, amelyeket ma bolygónk egész területén a háború által a lelkekbe vetett mélységes zűrzavar vesz körül..... [pontozás az eredetiben]. Ez a világos tudat él mindazokban, akik hiszik, hogy eljön az idő, amikor a csaták zaja felett szükséges lesz józan és testvéri szavakat hallatni, amelyek lehetővé teszik majd a világ eljövendő újjászervezését.”

Eme újjászervezési munkában akarunk – fűzte hozzá Doussinague követ – részt venni, hozzájárulni a gyűlölet lecsillapításához, az indulatok megfékezéséhez, és egy igazságos béke megteremtéséhez.

Európa, és általában a világ újjászervezésének alapjait Churchill és Roosevelt az „Atlantic Charte”-ban, a tengelyhatalmak viszont számos kijelentésben megvetették. Úgy az angolszász, mint a tengely programjai azonban nem tárgyilagosak. Önző célokat követnek az ellenfél rovására, és azt szolgálják, hogy a győző a legyőzött kárára és annak romjain építse fel hatalmát és hegemoniáját. A wilsoni béke 14 pontjai is gyönyörűen hangzottak, az eredmény azonban a versailles-i parancsbéke volt, mely a mostani világhatalmasztrófát idézte elő.

Sokkal magasabb, önzetlenebb – már azért is, mert nem *partie en cause*⁹ – XII. Pius pápának a világ legnagyobb erkölcsi hatalmának 1939. évi december 24-i szózata [a] világhoz, amelyben a Szentatya öt pontban szögezi le egy maradandó, igazságos béke alapelveit. Spanyolország és Portugália, mint keresztény országok, melyek a keresztény morálra alapítják nemzeti létüket, a Szentatya által megjelölt öt pontra alapozzák programjukat, amellyel a békétárgyalásokon megjelenni szándékoznak. Ez nem jelenti azonban azt, hogy némi módosításokat például a 4. pontra vonatkozólag, mely a kisebbségi kérdést érinti, ne tartának szükségesnek. A pápa felhívása nem csak a katolikusoknak szól, hanem a világ más vallású népeihez is intézve volt. A nem katolikusok tehát ne tekintsék a pápa szózatát mint a katolikus egyház fejének felhívását, hanem mint egy, az egész világ által elismert erkölcsi hatalomét, aki egyszersmind világi uralkodó is.

A Szent István-i Magyarország – folytatta Doussinague követ – keresztény ország, keresztény elvekre alapozza nemzeti életét, szellemi alakulata igen hasonló Spanyolországhoz, ami elég bázis arra, hogy a viszony a két ország között mind szorosabbra fűződjön.

⁹ Az ügyben érdekelt fél (francia).

Amikor majd a béke be fog köszönteni, elengedhetetlen, hogy legmagasabb szellemi, jogi és erkölcsi értékek megvédésére, mely értékeket egy ezerestendős civilizáció halmozott fel, párhuzamosan ne haladjanak, hogy ne egy közös programmal lépjenek a zöld asztalhoz. A világ jövőbeni reorganizációjának alapjául Spanyolország és Portugália programul a pápa 1939-iki decemberi szózatát választja. A közös morális ideálokért harcoló országoknak össze kell fogniuk, mert egyedül és külön-külön nem fog nekik sikerülni hangjukat hallatni, különösen ha kis országokról van szó. Szükséges tehát, hogy a közös akcióra már most felkészüljünk.

Doussinague követ azt a kérdést intézi tehát Jordana külügyminiszter nevében Nagyméltóságodhoz, hajlandó-e a pápa beszédét programul elfogadni, és Spanyolországgal együtt, egy úton haladni. Jelenleg természetesen csak előkészítő eszmecseréről van szó, és Jordana gróf hálás volna Nagyméltóságodnak, ha a pápa beszédére vonatkozó észrevételeit vele közölni méltóztatna, valamint vele tudatni, hogy hajlandó-e a magyar kormány Spanyolország eme ajánlatára reflektálni. Eme kollaboráció – mely nem jelenti az ibér blokkhoz való csatlakozásunkat, már csak azért sem, mivel ennek kizárólag Spanyolország és Portugália a tagjai – egyáltalán nem érinti Magyarországnak a tengelyhez való viszonyát, vagy lojalitását és ettől függetlenül csakis egy közös magatartásra vonatkozna béketárgyalások idejére.

Kérdésemre, vajon más országok is felkértek eme együttműködésre, Doussinague azt felelte, hogy mostanáig és a napokban egyedül Írország kérdezett meg, de tervbe van véve Argentínának bevonása is. Romániának megkérdezése mellőzve lesz.

Ismerve az ibériai blokknak nem lebecsülendő fontosságát, véleményem szerint Spanyolországnak és Portugáliának morális támogatása és Magyarország iránt tanúsított nagyrabecsülése, mely kezünkben fontos politikai fegyverré válhat, adott esetben igen nagy értékkel bírhat.

Legyen szabad Nagyméltóságodat arra kérnem, hogy a spanyol kormánynak adandó választ illetőleg engem Magas utasításaival ellátni szíveskedjék.

Ambró
m. kir. követ

MOL Küm. res. pol. K64–29–58–1943

Szentmiklós Andor¹⁰ levele Ambrónak¹¹

1943. 03. 03.

Kedves Feri!

A 4. főn.–1943. számú jelentésre vonatkozólag egyidejűleg 58/res. pol.–1943. sz. alatt kapod a Miniszterelnök Úr¹² válaszát jelentésedben arra is kitér, hogy Jordana gróf arra kér, hogy a pápai program öt pontjához állást foglaljunk.

¹⁰ Szentmiklós Andor (1893–1945) diplomata. 1920 és 1922 között a bécsi, prágai követségen, majd 1923 elejétől 1928 végéig a külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályán dolgozott. 1928 és 1941 között idegen országokban teljesített diplomáciai szolgálatot. 1941 szeptemberétől 1943 júliusáig a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, majd 1944 áprilisáig a külügyminiszter állandó helyettese.

¹¹ Ambró Ferenc (1890–?): 1920 és 1941 között különböző országokban teljesített diplomáciai szolgálatot. Andorka Rudolf Rezsőt felváltva, 1941 júniusától a madridi követség vezetője, amiről Magyarország német megszállása miatt, 1944 márciusában mondott le.

¹² Kállay Miklós.

Állásfoglalásunk voltaképpen kritika nélküli elfogadásuk az 1., 2., 3. és 5. pontjuk kommentára csak annyiban áll, hogy Magyarország élni akar, függetlenül és önállóan, mert hivatást érez magában saját nemzetével és az európai civilizációval szemben.

MOL Küm. res. pol. K64–29-sz. n.–1943. 41. l.

Ghyczy Jenő¹³ külügyminiszter-helyettes utasítása Ambrónak, hogy közölje a magyar kormány álláspontját a Jordana-kezdeményezés ügyében Jordanával és Jose Maria Doussinague-val, a spanyol Külügyminisztérium politikai főosztályának vezetőjével.

1943. 03. 03.

Méltóságod f. évi február hó 10. kelt, 4. Főn.–1943 sz. jelentésében foglaltakat tudomásul vettem és felkérem, hogy gróf Jordana külügyminiszterrel, illetve helyettesével, Doussinague követtel a következőket közölni szíveskedjék:

Legnagyobb örömmel vettem tudomásul Jordana gróf elgondolásait Európa újjászervezésére. Teljes mértékben osztozom aggályaiban azon tervekkel szemben, amiket a hadviselő felek valamelyike szenvedélyek által elvakítva szeretne a legyőzött félre ráerőszakolni. Magam is hiszek abban, hogy oly béke, amely valamennyi nemzet állandó és mély érdekeit szolgálja, csak úgy jöhet létre, ha létrejöttéhez szóhoz jutnak azok, akik nincsenek szenvedélyek által elvakítva és felelősségük tudatában vállallják magukra azt a nagy erkölcsi missziót, hogy a nyugati civilizációt ne hagyják elsüllyedni.

2. A magyar külpolitika vezetői is hasonló gondolatoktól vannak vezettetve, amidőn legjobb tudásuk és lelkiismeretük szerint Magyarország sorsát és jövőjét igyekeznek ama nyugati civilizáció sorsához és jövőjéhez fűzni, amelyet több mint ezer éve saját legértékesebb kincsének tart és amelyet több mint ezer éven át vérével védett meg. Elgondolásaink fedezik Jordana gróf elgondolásait. Ezért örömmel vagyunk hajlandók hozzájuk is csatlakozni és elvben XII. Pius pápának 1939. évi december hó 24-i szózatában¹⁴ foglalt öt programpontot, mint a jövő békéjének alapvető feltételeit magunk számára elfogadni. Örömmel haladunk ebben az irányban Spanyolországgal együtt, amelyhez évszázados hasonló gondolat és érzésvilág fűz minket, valamint ugyanazon más nemzetekkel is, amelyek hasonló célok által vezetettek a nyugati civilizáció megmentése és a tartós béke biztosítása érdekében.

XII. Pius pápa öt programpontjának elfogadása minden nemzet által, bennünk csak a legőszintébb örömet válthatja ki és számunkra a legnagyobb elégtételt jelentené, mert a leg súlyosabb sorscsapásunk – a trianoni kényszerbéke – számunkra oly igazságtalanságot és erőszakot jelentett, amely éppen ezekkel a programpontokkal áll a legélesebb ellentétben.

1. Magyarország politikáját két tétel determinálja. Magyarország küzd az ellen, aki függetlenségét, szabadságát, jogrendjét, keresztény kultúráját és értékes hagyományait veszélyezteti. Ezért kellett fegyvert fognia a szovjet ellen.

2. Magyarország európai hivatását abban látja, hogy Közép-Európában a béke és a rend oszlopa legyen.

A Külügyminisztérium vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök helyett

Ghyczy
s. k.

MOL Küm. res. pol. K64–29–58–1943. 43–46. l.

¹³ Ghyczy Jenő (1893–1982): diplomata. A Kállay-kormányban a külügyminiszter állandó helyettese, majd 1943. július 24. és 1944. március 22. között Magyarország külügyminisztere.

¹⁴ XII. Pius (1939–1958), Eugenio Pacelli, akit a kortárs közvélemény németbarátsága miatt „német pápának” is nevez, 1939. december 24-i beszédében Európa elmúlt liberális korszakát bírálta, amelyet az elkereszténytelenedés jellemez.

Ambró jelentése Kállaynak a magyar válasz ügyében Jordanának adott tájékoztatásáról

1943. 03. 09.

Nagyméltóságod 58/res. pol.–1943 sz. utasításában foglaltakat úgy Jordana gróffal, mint Doussinague gróffal közöltem kik látható örömmel fogadták Nagyméltóságod válaszáat.

Jordana külügyminiszter megkért, hogy Nagyméltóságod válaszáról egy pro-memoriát készítek el, amelyben Szentmiklósy követ levelében foglalt elgondolásokra is ki fogok terjeszkedni. Eme pro-memoriát a futár indulása után fogom megfogalmazni és a külügyminiszter úrnak átadni.

Ambró
m. kir. követ

MOL Küm. res. pol. K64 29–86–1943 35. l.

Ambró jelentése Franco tábornoknak a cortes megnyitása alkalmával mondott beszédéről

1943. 03. 20.

Március 17-én ünnepélyes keretek között nyitotta meg a spanyol államfő a spanyol nagy Corteseket. Előtte való nap a Cortesek tagjai letették a hűségesküit úgy, hogy a 17-iki ünnepélyes ülés programját csak a Caudillo beszéde merítette ki, melyet óvatosság és tartózkodás jellemez.

A beszéd érintette Spanyolország viszonyát a hadviselő felekkel szemben, utalt arra, hogy a harc holtpontra jutott és hogy mindkét hadviselő fél képtelen annyi erőt mozgósítani, hogy nem tudja egymást elpusztítani, tehát hosszú tartamú háborúval kell számolni, mely meglepetéseket tartogathat. Éppen ezért Franco tábornok kifejezte azt a meggyőződését, hogy Spanyolország feladata megőrizni nyugalma és semlegességét, hogy egy napon, ha mégis remény támadna a megbékélésre, Európának kiegyensúlyozott ítéletet ajánlhasson fel. A beszéd eme passzusában kifejezésre jut a spanyol kormány ama törekvése, hogy adott pillanatban, mint békeközvetítő szerepeljen, mely szándékáról főn. számú jelentéseimben már volt szerencsém Nagyméltóságodat tájékoztatni. Franco tábornok még rámutatott a kommunizmus veszélyére, mely nem annyira a szovjet-orosz hadsereg veszedelmében, mint inkább a világhatalom jelszávaiban rejlik. A spanyol politika ideáljaként egy okos tartózkodást és saját belső problémáira való céltudatos visszavonulást jelölt meg az ország részére legüdösebbnek.

8/pol. sz. jelentésemben volt szerencsém beszámolni ama tervről, hogy Cortesek ünnepélyes megnyitása alkalmából Franco tábornok régenssé kiáltatna ki, és hogy felvenné a régensi címet. Ez a szándék valóban fennállott, a Caudillo azonban, különösen a monarchisták ellenállásától tartva, ezt a tervet elejtette.

Ambró
s. k.
m. kir. követ

MOL Küm. pol. K63–29–14–1943 84–85. l.

Ambró jelenti: memorandum formájában átadta Jordanának Kállay Miklós válaszát.

1943. 03. 27.

Jordana grófnak, ki tegnap magához kéretett memorandum alakjában [átadtam] Nagyméltóságod f. évi március 3-i 58/res. pol. számú rendeletében foglalt válaszát, kibővítvé Szentmiklós követ levelében foglalt elgondolásokkal. A külügyminisztérium nagy meglepődöttséggel vette tudomásul a magyar kormány állásfoglalását és legmélyebb köszönetét fejezi [ki] Nagyméltóságodnak ama támogatásért, melyet az eljövendő béke elősegítésében nyújtani hajlandó. Örömeink adott kifejezést a fölött, hogy Spanyolország Magyarországgal vállatve dolgozhat eme ideális cél elérése érdekében. Eme spanyol akcióhoz, melynek végcélja a békeközvetítés és a békétárgyalásokon való együttműködés, Írország, Svájc, Svédország, Argentína és Portugália már csatlakoztak, és nem kételkedik abban, hogy eme kollaboráció közös bázis alapján a tárgyalásokra befolyással lesz és meghozza majd a kívánt eredményt. Jordana gróf kiemelte, hogy a magyar kormány válaszával, melyet a Caudillonak be fog mutatni, teljesen meg van elégedve. Az összes válaszok közül ez a legszebb és legkimerítőbb.

Jordana gróf célzást tett a Caudillonak a Cortesek megnyitása alkalmával (március 17.) mondott beszédére, melynek egyik passzusában Franco tábornok burkoltan célzást tesz eme akciót illetően. A passzus következőképpen hangzik: „A háborús helyzet eme rövid ismertetése fogalmat nyújt ezen történelmi momentumban a spanyoloknak a nemzettel szembeni kötelezettségeiről arra a pillanatra, amikor Spanyolországnak szüksége lesz minden autoritására és erejére, hogy szembeszállhasson mindazon problémákkal, melyeket a jövő rejteget, és hogy nyugodt ítéletével Európát inspirálja, amikor elérkezik a pillanat, hogy az értelem helyezkedjék a szenvedélyek fölé és ez által a kontinensek között a megbékülés reményének útját megnyissa”

A külügyminiszter úr bízik abban, hogy eme békeközvetítés pillanata be fog következni és egy alkalmat sem szalaszt el, hogy angol és amerikai nagykövetekkel erről eszmecséret folytasson. Reméli, hogy sok kitartással és türelemmel célt fog érni. Meggyőződése az, hogy a tengely ha nem is fog győzelmet aratni, de vereséget se fog szenvedni, ami idővel a szövetségeseket engedékenységre fogja bírni. Erre az időpontra kell tehát szerinte felkészülni, hogy akkor kompakt blokként fellépni lehessen. Jordana gróf megkért, jelentsem Nagyméltóságodnak, hogy a magyar kormány válaszát gondosan át fogja tanulmányozni és további elgondolásait és proposícióit Nagyméltóságod nagybecsű tudomására fogja hozni.

Szentmiklós követ levelének Magyarország egységére és európai közvetítő szerepére vonatkozó részéről, térképekkel és történelmi ismertetéssel alapozva Jordana grófnak rövid előadást tartottam Magyarországról, ecseteltem országunk politikai és gazdasági helyzetét Trianon előtt és után, valamint annak földrajzi, gazdasági összetartozóságát és egységét a természet által is megvont ezeréves határokon belül, melyeknek megbontásával az ország életképtelenné válik.

Már ama morális támogatás miatt is, mely elszigeteltségünkbe rést üt és hivatott nemzeti aspirációinkat esetleg a jövőben támogatni, még ha eme Spanyolország által kezdeményezett akció kevés eredménnyel kecsegtetne is, vagy megvalósítása problematikussá válna, a spanyol kormányzat kezdeményezését örömmel kell üdvözlönnünk.

Ambró
s. k.
m. kir. követ

MOL Küm. res. pol. K64-29-sz. n. másolat-1943. 25-27. l.

Ambró jelentése Kállaynak Spellman New York-i érsek¹⁵ római látogatásának háttéréről

1943. 03. 30.

Szig. biz.

Spellman New York-i érsek spanyolországi tartózkodásával és római utazásával kapcsolatban nem Mgr. Cicognani¹⁶ pápai nunciustól, hanem komoly forrásból eredő megbízható információim alapján a következőket van szerencsém jelenteni:

Mint már előző jelentésemben említeni volt szerencsém Franco tábornok az érseket Hayes¹⁷ amerikai nagykövet kíséretében audiencián fogadta. A főpap Rooseveltnél szöbeli üdvözlést adott át, melyben az elnök a spanyol államfőt és nemzetet őszinte barátságáról biztosítja. A Caudillo viszont baráti érzéseinek kifejezése mellett kijelentette, hogy Spanyolország, ha idegen agresszió által kényszerítve nem lesz, a konfliktustól távol fog maradni minden eszközzel azon lesz, hogy semlegességét megőrizze.

Az érsek, aki ellentétben azzal, mit a nuncius nekem mondott és velem elhitetni akart, kész programmal ment Rómába, melyről Nagyméltóságod római szentszéki követünk által már bizonyára tudomást szerezni méltóztatott. Itteni igen komoly információim szerint a főpap az amerikai elnöktől ama megbízatást kapta, miszerint hozza a Szent Atya tudomására Rooseveltnél elgondolásait (disposicions) [sic!] ama esetre, amikor a pápa a helyzetet érettnak ítéli meg arra, hogy komoly béketárgyalások megindulására remény van. Ezeknek elengedhetetlen előfeltétele azonban Hitlernek és a nemzeti szocialista pártnak végleges eltűnése. Csak a nemzeti szocialista rezsimnek és Hitlernek eliminálása után hajlandók a szövetségesek béketárgyalásokba bocsátkozni. Eme dispoziciók Olaszország számára sokkal kedvezőbbek lennének abban az esetben, ha Olaszország még idejében kilépne a háborúból. Az érsek Olaszországból való visszatérte után azonban ama fájdalmas csalódásának adott kifejezést, hogy Mussolini oly visszautasító magatartást tanúsított, hogy a szövetségesek kénytelenek lesznek Olaszországot Németországgal egy kalap alá vonni és vele szemben a háborút éppoly keményen folytatni, mint Németországgal szemben.

Az érsek Sevilleben Sir Samuel Hoare¹⁸ angol nagykövettel találkozott, kivel eszmecsere-t folytatott római útjáról.

Mgr. Cicognani ama információja, hogy ő járt közben az itteni olasz nagykövetségnél, hogy az érseknek Olaszországba való utazására a felhatalmazást megszerezze, megfelelő a tényeknek.

Ambró s. k.
m. kir. követ

MOL Küm. pol. K63-29-17-1943. 90-92. l.

¹⁵ Francis Spellman: amerikai katolikus egyházfő, New York-i bíboros érsek.

¹⁶ Msgr. Gaetano Cicognani bíboros, a Szentszék salamancai, majd madridi nunciusa.

¹⁷ Carlton Joseph H. Hayes: az Amerikai Egyesült Államok madridi nagykövete 1942-1944 között.

¹⁸ Sir Samuel Hoare, Viscount of Templewood: 1940 májusától 1944 végéig Nagy-Britannia madridi nagykövete.

Wodianer Andor¹⁹ lisszaboni magyar követ javasolja Kállaynak: ismertessék a Jordánának adott magyar választ a portugál kormánnyal

1943. 04. 07.

Javaslom, hogy 58/pol. res. 1943 sz., betekintésre megküldött rendeletben foglaltakról adandó alkalommal portugál külügyminisztert informálhassam. Kérek felhatalmazást.

Wodianer

MOL Küm. res. pol. K64-29-129-1943. 33. l. – 36. sz. szjt.

Kállay utasítja Ambrót: tudja meg Madridban, hogy tájékoztatták-e a portugálokat a Jordana-féle kezdeményezésről.

1943. 04. 08.

Méltóságod 8. főn. sz. jelentését válaszutasítással és kiegészítő levéllel személyes tudomásul megküldöttem vatikáni, quirináli²⁰ és lisszaboni követeinknek.

Vatikánban pápa őszentsége előtt Jordana kezdeményezése szóba került. Hozzájárulá-sunkat őszentsége köszönete kifejezésével fogadta.

Wodianer felhatalmazásomat kéri, hogy Jordánának adott válaszungról portugál kül-ügyminisztert alkalmilag tájékoztassa. Kérem közölni, portugál kormány spanyol oldalról tájékozva van-e kezdeményezéseiről illetve van-e észrevétele az ellen, hogy Wodianer erről és válaszungról külügyminisztert tájékoztassa.

Kállay

MOL Küm. res. pol. K64-29-129-1943. 32. l. – 26. sz. szjt.

Ambró jelenti: a spanyol külügyminisztérium nem ellenzi, hogy tájékoztassák a portugálokat a Jordana javaslatra adott válaszungról

1943. 04. 10.²¹

Külügyminiszternek nincs észrevétele, hogy Wodianer portugál külügyminisztert tájékoztassa. Spanyol külügyminiszter ellenkezőleg köszönetét fejezte ki magyar kormánynak kezdeményezése iránt tanúsított érdeklődéséért.

Wodianer információjára közlöm, hogy Jordana utolsó lisszaboni utazása alkalmával Salazart papi [valószínűleg pápai] kezdeményezésről tájékoztatta, amit Salazar teljesen oszt, azonban ama véleményének ad kifejezést, hogy ügyet nem szabad elsietni jelenlegi helyzetre való tekintettel és csak alkalmas pillanatban előhozni.

Ambró

MOL Küm. res. pol. K64-29-135-1943. 30. l. 28. sz. szjt.

¹⁹ Wodianer Andor (1890–1964): diplomata. 1915–1934 Európában (Bréma, Szófia, Belgrád, Róma, Budapest) és Dél-Amerikában (Buenos Aires) teljesített diplomáciai szolgálatot. 1934 márciusától 1938 februárjáig a madridi követség ügyvivője, Portugáliában is akkreditálva. 1938 februárjától a Franco-kormány mellett van akkreditálva San Sebastiánban 1939 májusáig (Portugáliában is akkreditálva van), majd a lisszaboni követség vezetője 1944 márciusáig. Állásáról Magyarország német megszállása miatt lemondott.

²⁰ Qurinal[is] az ókori Róma hét halmának egyike, egyben a pápa egyik, 1574-ben itt épült palotája, amelyben 1870–1946 között az olasz király lakott. Itt volt az Olaszországban akkreditált magyar királyi követség rezidenciája.

²¹ Az iraton VI. 10-i dátum szerepel, tartalmából és iratösszefüggéseiből azonban kétség nélkül megállapítható, hogy április 10-én született; a dátumban tévedésből cserélődhetett ki a két római szám-jegy.

Kállay utasítása Wodianernek: ismertesse a portugál külügyminiszterrel Jordanának adott válaszát.

1943. 04. 13.

Nincsen észrevételem, ha Méltóságod 58/ res. pol.-ban foglaltakat adandó alkalommal portugál külügyminiszterrel közli.

Spanyol külügyminisztert megkérdeztem madridi követünk útján. Ők sem tesznek kifogást ez ellen, sőt üdvözlük, hogy ilyen érdeklődést tanúsítunk akció iránt.

Ambró szerint spanyol külügyminiszter akció lényegéről már tájékoztatta Salazart, aki azt szintén üdvözli, csak arra hívta fel figyelmet, hogy annak nyilvánosságra hozatalát ne siessék el, illetve várják be erre alkalmas pillanatot.

Kállay

MOL Küm. res. pol. K64–29-ad 135–1943. 29. l. 29. sz. szjt.

Kállay tájékoztatja Ambrót XII. Piusnál tett április 1-jei látogatásáról

1943. 04. 14.

Kizárólag Méltóságod bizalmas tájékoztatására közlöm, hogy a Szentatyánál történt kihallgatásom alkalmával tudomására hoztam, hogy a magyar kormány a legnagyobb örömmel csatlakozott a spanyol külügyminiszter azon akciójához, hogy a jövőendő béke alapelvei az 1939.-i pápai szózatban kifejtett gondolatokon alapuljanak.

A Szentatya nagy köszönettel fogadta csatlakozásunkat ehhez az akcióhoz, amelyet ő a maga részéről melegen üdvözöl.

A kérdésről Maglione bíboros államtitkárral is beszélgettem, ő azonban kevésbé látszott tájékozva lenni a részletekről vagy legalábbis úgy tüntette fel, mintha nem lenne informált.

A római látogatásom részleteiről a következő futárral fogom Méltóságodat tájékoztatni.

Kállay

MOL Küm. res. pol. K64–29–137–1943 24., 28. l.

Jordana békeajánlatának portugál visszhangja

1943. 04. 21.

Jordana spanyol külügyminiszter legutóbbi portugáliai tárgyalásai (125/pol–1942. jelentésemet) [1942. 12. 31. jelentés] alatt már felvetette Salazar urnak a közös portugál-spanyol béke-közvetítés gondolatát. Annakidején a portugál külügyi politika ezt a problémát időszerűtlennek tartotta. Most a spanyol külügyminiszter Barcelonában, 1943. április 16.-án, Kolombusz Kristóf visszatérésének 450. évfordulója alkalmából rendezett nagyszabású ünnepségen tartott beszédében Spanyolország nevében felkínálta az európai civilizáció megmentése érdekében jó szolgálatait a szembenálló feleknek.

Természetes, hogy ez a gondolat Portugáliában is nagy szimpátiára talált. De a hivatalos külpolitika – bár a félhivatalos „Diario de Manhã” 1943 április 19.-i száma a legnagyobb rokonszenv hangján emlékezett meg az akcióról – ezuttal sem ment túl az 1942 decemberében képviselt állásponton. Ezenkívül csak még egy klerikális lap kommentálta – természetesen szintén szimpátiával – Jordana gróf beszédét. A többi lapok megelégedtek a külföldi hírügynökségek kommentárjaival. Lisszabonban eleve meg voltak győződve, hogy Jordana beszédének csak platonikus jellege lesz.

Wodianer
m. kir. követ

MOL Küm. pol. K 63–226–26–1943. 158–159. l. (Másolat) Megjegyzés: A zárójelben lévő szöveg kék ceruzával vastagon áthúzva.

Wodianer jelentése Sampaio²² portugál nagykövettel folytatott megbeszéléséről a Jordana-nának adott válasz ügyében.

1943. 04. 26.

Szig. titk.

58/res.-pol. számú rendeletben foglalt utasításoknak megfelelően ma folyó évi április hó 26.-án meglátogattam Sampayo [sic!] nagykövet secrétaire généralt és előadtam neki fenti rendeletben foglaltakat. Sampayo úr eleinte azt hitte, hogy közléseim Jordana gróf barcelonai beszédével állnak összefüggésben és ezért még mielőtt reflektált volna kijelentéseimre nyomatékosan leszögezte, hogy bár elvben természetesen egyetértenek Jordana úr fejtegetéseivel, közvetítő javaslatáról előre értesüléssel nem bírtak és így javaslatát tisztán a spanyol kormány nevében tette. A portugál kormány ugyanis azon a meggyőződésen van, hogy ily fajta lépésekre az idő még nem érett meg. Ezt annakidején Jordana grófnak meg is mondták. Látva a félreértést megmagyaráztam Sampayo urnak, hogy kijelentéseim nem vonatkoznak a Jordana féle javaslatra, hiszen azok megtételére vonatkozó utasítások már régebbi keletűek és egy még február hó folyamán tett spanyol sondage-ra adott válaszuk tartalmát képezik. A magyar kormány tekintettel Salazar úr nagy morális és nemzetközi tekintélyére súlyt helyez arra, hogy ő tudjon a magyar álláspotról a békekérdésben és látogatásom célja csupán az volt, hogy Salazar urnak ezeket az elgondolásokat tudomására hozzam. Utóvégre valamikor mégis csak be fog következni az az időpont, amikor a portugál kormány is alkalmat fog látni egy békeközvetítő javaslat megtételére és talán ezért bizonyos haszonnal járhat, ha már ismeri a magyar álláspontot. Sampayo úr válaszában kijelentette, hogy a kormány-elnök, akit az általam előadottakról részletesen fog informálni, hálás lesz a magyar kormány kitüntető figyelmességéért és bizonyára a magyar kormány üzenete nagyon fogja érdekelni. Egyébként örömmel állapította meg, hogy a magyar kormánynak Európa háború utáni berendezkedésére vonatkozó elgondolásai mondhatni teljesen meg-egyeznek a portugál kormányéval.

Sampayo úr beszélgetésünk végén meg is említette, hogy ők Jordana grófnak egyes államoknál tett szondirozó lépéseiről sem bírtak tudomással. Szóval ez a kezdeményezés is tisztán spanyol iniciatívára vezethető vissza.

Wodianer
m. kir. követ

MOL Küm. pol. fön. K63–226–26–1943. 210–211. l. (Másolat)

---

²² Carlos de Almeida Afonseca de Sampaio Garrido, a lisszaboni külügyminisztérium vezető munkatársa.

Ambró jelentése Kállaynak Hans Heinrich Dieckhoffnál²³, az új madridi német nagykövetnél tett látogatásáról

1943. 05. 14.

Ma tettem meg bemutatkozó látogatásomat Dieckhoff német nagykövetnél, ki a nazi-sz-mus időkor-szak előtti német diplomatának típusa. Az előkelő, nyugodt megjelenésű, rokonszenves, előzékeny modorú nagykövet hosszasan beszélgetett el velem amerikai élményeiről, megemlítve, hogy 1938-ban Roosevel-t Edennel együtt elhatározta volt, hogy Németország növekvő hatalmának letörésére világkonfliktust fognak előidézni. Amerikában – mondá Dieckhoff ú-r – Roosevel-t elnök barátságos kijelentései dacára, Spanyolország irányába és a Franco regime-mel szemben a legnagyobb ellenszenvvel viseltetnek és nagy propagandát fejtenek ki úgy a spanyol nemzeti kormányzat, mint Salazar regime-je ellen. Ismeretes, hogy egész Amerikában toborzás folyik vörös spanyol csapatok felállítására, melyeket a háború után a spanyol regime változás esetére használnának fel.

A német nagykövet élénk meglegedését fejezte ki Franco tábornokkal és Jordana gróffal folytatott eszmecsere-k felett, ama nézetének adván kifejezést, hogy a spanyol kormány kimondottan tengelybarát és lojálisan kitart Német- és Olaszország mellett. A hábo-rút illetőleg említette, hogy bár Német- és Olaszország jelenleg komoly idő-kön mennek át és nagy nehézségekkel kell megküzdenniük, kétség nem férhet ahhoz, hogy a végső győzel-met mégis ki fogják erőszakolni.

Az új német nagykövet, aki folyó évi április 30-án adta át megbízólevelét Franco tábor-noknak 1884-ben született Strassbourghban. Jogi tanulmányainak elvégzése után 1913-ban külügyi szolgálatba lépett. Majd Tangerben teljesített szolgálatot. A világháború alatt Tehe-ránban és Konstantinápolyban szolgált. Rövid központi beosztás után 1920-ban a valpa-raiso-i német főkonzulátus vezetésével bízott meg, ahonnan a prágai követséghez került. Ezután mint nagykövetségi tanácsos washingtoni és londoni német nagykövetségeken mű-ködött. 1930-tól 1937-ig a berlini Külügyminisztériumban osztályvezető volt, majd a wa-shingtoni nagykövetség vezetésével bízott meg, nagyköveti minőségben, amely állomás-helyét az Egyesült Államoknak a hadba lépése után hagyta el.

Ambró
m. kir követ

MOL Küm. pol. K63-29-20-1943 99-101. l.

Ambró jelentése Kállaynak Franco és Jordana nyilvános békeközvetítési ajánlatot tar-talmazó beszédeiről és ezek nemzetközi visszhangjáról

1943. 05. 15.

Szig. biz.

Szabadságon való távollétem miatt csak most számolhatok be arról a beszédről, amelyet Jordana gróf április 16-án Kolumbusz Kristóf 450. évfordulója alkalmából rendezett ünnepe-ségeken Barcelónában tartott s amelyben felkínálta az európai civilizáció megmentése ér-dekében Spanyolország közvetítését a hadviselő feleknek.

„A mi feladatunk – mondá többek között a külügyminiszter – a világ békéjét elősegí-teni. A Szent Szék, mely annyi szeretettel gondoskodik az emberiség jólétéről és nemzetek, melyeket a háború eddig megkímélt, kétségtelenül elősegíthetnék a béke eljövételét és köz-reműködhetnek a szerződések előkészítésében, amelyek a világot újjá rendezni hivatot-tak, méltányos és szenvedély nélküli álláspontjuknak ismertetésével.

²³ Hans Heinrich Dieckhoff: német diplomata, 1943–1944-ben madridi német nagykövet.

(3. pont) Eme beszéd nyilvánvalóan Jordana gróf ama suggestiójával van szoros nexusban, melyről Nagyméltóságodat res. főn. sz. jelentéseimben beszámolni szerencsém volt és amelyről Nagyméltóságod a Szent Atyánál történt kihallgatásával kapcsolatban 137/res. pol. sz. rendeletben engem tájékoztatni méltóztatott.

A barcelónai beszéd általános felröffenést keltett. Amint Dieckhoff, német nagykövet közölte velem Németország eme beszédet rossz néven vette, mivel azt a hamis benyomást keltheti a szövetségeseknél, mintha a tengely gyengesége miatt Berlin kérte volna fel Spanyolországot az ajánlat megtételére. A szövetségesek viszont azért neheztelnek, mivel Spanyolország oly szerepet óhajt magának vindikálni, mely őt nem illeti meg és békeközvetítési ajánlatával Németország érdekeit szolgálja, kompromisszumos békét óhajtván, ami Németország megmentését és a nazizmus további megmaradását jelentené. De a Szent Atya és Maglione bíboros államtitkár is, kiknél római tartózkodásom alatt tisztelegtem elégedetlenségüket fejezték ki előttem, hogy Jordana gróf ily nagy publicitást adott egy olyan akciónak, melynek aktualitása még nem érkezett el és amelyről jelenleg még mélyen hallgatni kellett volna, és nem várta be az alkalmas pillanatot, amikor némi eredményre lett volna remény. Szerény véleményem szerint eme elsietett lépésben a Caudillot és Jordana grófot talán a spanyol nemzeti büszkeségből származó hiúság készítette, mely minden spanyolban megvan, ha országa szerepét és fontosságát nagyító üvegen keresztül nézi.

Franco tábornok Andalúziában és Dél-Spanyolországban május elejétől 12-ig megtartott körútja alkalmából Malagában, Sevilleben, Jerezben, Huelvában és Almeriában beszédet mondott, melyekben Spanyolország történelmi szerepét a Falange nemzetfenntartó misszióját, Spanyolorzágnak a civilizáció és a kereszténység védelmére célzó harcainak érdemeit, a keleti barbarizmus elleni küzdelmet stb. stb. hangoztatta.

Az Almeriában május 11-én elhangzott beszédében a Caudillo ugyanazt az ajánlatot ismétli meg, mit Jordana gróf Barcelónában a hadviselő feleknek felkínált. „Külpolitikailag Spanyolország igényt tart ama helyre, melyre a történelem alapján jogot formál. Ebből kifolyólag – fűzte hozzá Franco tábornok – a Szent Atyával együtt Spanyolország felemeli békéltető szavait a hadviselők felé. Botorság volna a békét kitolni, mivel egyik hadviselő fél sincs abban a helyzetben, hogy a másikon teljes győzelmet arathasson és mivel a háború folytatása mögött Európát az általános bolsevista veszély fenyegeti”.

A Caudillo eme beszéde ugyanazt a reakciót keltette, mint Jordana grófé, a szövetségesek részéről még ama nehezteléssel bővítve, hogy a Caudillo ama minduntalan használt „keleti barbarizmus elleni harc” és az „orosz győzelem esetén Európára váró kegyetlen sors” kitételeket, tekintettel Oroszországnak az angolszászokkal fennálló szövetségére és érdekközösségére közvetve őket is érinti.

Ambró
m. kir. követ

MOL Küm. pol. K63-29-19-1943. 95-98. l.

Wodianer javasolja, hogy a Jordanának küldött Kállay-féle válasz szövegét ismertessék a portugál vezetéssel.

1943. 05. 18.

Titkos!

Vonatkozással Nagyméltóságod 137/res. pol. sz. rendeletére:

Célszerűnek tartanám Ambró-féle memorandumot itt is átadni. Hozzájárulás esetén kérem madridi követet utasítani másolat megküldésére.

Wodianer

MOL Küm. res. pol. K64–29–226–1943. 22. l. 46. Szjt

Kállay utasítja Ambrót: Jordanának átadott március 17-i válasz egy példányát küldje át Wodianernek a portugáloknak való átadás céljából.

1943. 05. 20.

Szíveskedjék 9/főn. 1943. sz. jelentésében jelzett és Jordana-nak átadott memorandum egy másolatát következő futárral Wodianer s. k. elküldeni.

Kállay

MOL Küm. res. pol. K64–29–226–1943. 20. l. 35. Szjt.

Kállay közli Wodianerrel: utasította Ambrót a kért memorandum továbbítására.

1943. 05. 20.

Válasz 46. számú táviratára: Madridi követünket utasítottam memorandum megküldésére.

Kállay

MOL Küm. res. pol. K64–29–226–1943. 21. l. 39. szjt.

Ghyczy utasítására a budapesti külügyminisztérium kéri Ambrót: küldje haza a Jordanának márciusban átadott válaszmemoandum egy példányát.

1943. 05. 22.

Szíveskedjék 9/főn. 1943. sz. jelentésében jelzett és Jordanának átadott memorandum egy másolati példányát a legközelebbi futárral felterjeszteni.

Bede²⁴

MOL Küm. res. pol. K64–29–231–1943. 18. l.

---

²⁴ Bede István (1904–1978) 1914 és 1934 között a pozsonyi konzulátuson szolgált, majd 1939-ig a belgrádi követségen állomásozott. 1939 márciusától 1943 szeptemberéig a külügyminisztérium politikai osztályán dolgozott. Ezután a sajtóosztály vezetője 1944 márciusáig, majd a külügyminiszter közvetlen rendelkezése alatt állt.

Kállay hozzájárul ahhoz, hogy Wodianer a portugál külügyminisztériumot tájékoztassa a Jordana–Kállay-üzenetváltásról.

1943. 05. 26.

A lisszaboni m. kir. követ javaslatára, a spanyol külügyminisztérium megkérdezése után hozzájárultam ahhoz, hogy az 58/res. pol.–1943. sz. rendeletben foglaltakról lisszaboni követünk a portugál külügyminisztert informálhassa.

A lisszaboni m. kir. követnek a fentiekre vonatkozó jelentését tudomásul mellékelten megküldöm.

Kállay

MOL Küm. res. pol. K64–29–234–1943. 16–16/a lap borítójára rávezetve.

Ambró fölterjeszti Jordana barcelonai és Franco almeriai beszédének francia szövegét.

1943. 05. 31.

Van szerencsém Jordana gróf barcelonai és Jordana gróf almeriai beszédének a spanyol külügyminisztérium által az itt akkreditált diplomáciai misszióknak megküldött francia fordítását 3 példányban felterjeszteni.

A külügyminisztérium politikai vezérigazgatójával néhány nappal ezelőtt folytatott eszmecserémben említést tettem neki a Szent Atya és Maglione bíboros által hozzám intézett ama informálódásukról, hogy miért választotta a spanyol kormány épp a jelenlegi nekik nem alkalmasnak látszó pillanatot egy békeközvetítés felkínálására. Doussinague úr, ki melegen köszönt meg nekem e bizalmas közlésemet megjegyezte, hogy a spanyol kormány tudatosan adott eme intervenciójának ily publicitást, mivel Spanyolország nemzetközi pozíciója a polgárháború következtében annyira meggyengült volt, a nagyhatalmak oly kicsinylőleg kezelték, hogy Franco tábornok elérkezettnek ítélte a pillanatot, hogy Spanyolország külpolitikailag azt a helyet követelje magának, mely őt megilleti történelmi szerepénél az emberiségnek tett szolgálatainál és saját értékénél fogva. Tudnia kell a világnak, fűzte hozzá Doussinague úr, hogy igenis létezik egy Spanyolország, mely fontos szerepet akar játszani a világtörténelem porondján, amelyre hivatottnak érzi magát és hogy mindenkinek számolnia kell vele akár tetszik akár nem. A vezérigazgató elfogadta ugyan azt, hogy a Caudillo almeriai beszéde talán nem volt teljesen alkalomszerű, mivel véletlen folytán Tunisz elestével kapcsolatban hangozván el, azt a hitet kelthette, mintha Németország és Olaszország kérték volna fel Franco tábornokot.

Benyomásom az, hogy Franco tábornok és a Falange leghőbb vágya a tengelynek Észak-Afrikából való elűzése és Spanyolország Földközi-tengeri pozíciójának elvesztése után – tisztán spanyol egoisztikus szempontból és teljesen függetlenül a tengely sorsától –, hogy a világkonfliktus minél előbb véget érjen, miután tudják, hogy a szövetségesek győzelme után a jelenlegi spanyol regime halálos órája ütött és minthogy Spanyolországban Németország győzelmében vajmi kevesen hisznek és tengely teljes összeomlását látják előre – ami csak idő kérdése – mindent el akarnak követni, hogy a süllyedő spanyol falangista hajót megmentsék.

Ambró
m. kir. követ

Utóirat: A spanyol államfő és Jordana gróf beszédeit igen intenzív sajtó békecampagne követte, amelyről a követség sajtóelőadója a 154/S. sz. jelentésben számol be.

MOL Küm. pol. K63–29–21–1943. 102–104. l.

Ambró fölterjeszti a Jordana grófnak március 17-én átadott válasz egy példányát.

1943. 06. 04.

Szig. biz.

Fenti rendeletre [231/res. pol–1943] van szerencsém Jordana gróf spanyol külügy-miniszternek 9/főn–194. sz. jelentésében jelzett, annak idején átadott memorandum egy másolati példányát tisztelettel felterjeszteni.

Ambró
m. kir. követ

MOL Küm. res. pol. K64–29–269–1943 6–12. l. [A melléklettel együtt]

Wodianer közli: Salazar a közeljövőben fogadja a Jordánának átadott válasz átnyújtása ügyében.

1943. 06. 09.

Vonatkozással 39. számjelsürgönyére: SALAZAR valószínűleg napokban fogadni fog, amikor memorandumot átadom.

Salazarral közlendőkre vonatkozólag szükség esetén kérek távirati utasítást.

Wodianer

MOL Küm. res. pol. K64–29–261–1943. 14. l. 51. szjt.

Wodianer jelentése Jordana gróf beszédének portugál visszhangjáról

1943. 06. 26.

Szig. biz.

Vonatkozással 39. s. számjelsürgönyére:

Ambró-féle memorandumot ma átadtam Salazarnak. Miniszterelnök, éppen úgy, mint annak idején a Sécraire Générale, spanyolul tudatta velem, hogy kísérlet, amelyről spanyolok által informálva nem lett, bagatell ügynek látszik.

Miniszterelnök beszélgetésem folyamán azon nézetének adott kifejezést, hogy háború még hosszú ideig fog eltartani. Nem tartja kizártnak német–orosz különbéke létrejövetelét, mivel – mint mondotta nekem – németek sokkal többet adhatnak oroszoknak, mint angol-szászok, akiknek kis nemzetekkel szemben morális kötelezettségeik vannak.

Wodianer

MOL Küm. res. pol. K64–29–299–1943. 4. l.